

उत्तराखण्ड-संस्कृत-विश्वविद्यालयः, हरिद्वारम्

शास्त्रिपाठ्यक्रमः

मूलपाठ्यक्रमः (Core Course)

विषयः-प्राचीनव्याकरणम्

पूर्णाङ्काः- १००

सैद्धान्तिक - ८०

आन्तरिक मूल्यांकन - २०

प्रथमसत्रम्

प्रथमपत्रम् C-1	पाठ्यग्रन्थः- काशिका (जयादित्यवामनकृता) प्रथमोऽध्यायः	पूर्णाङ्काः 80+20	क्रेडिट 06
इकाई	पाठ्यविषयाः	अङ्काः	क्रेडिट
1.	“वृद्धिरादैच्” (1.1.1) इत्यतः “अनेकाल्” (1.1.52) इति यावत्	15	1
2.	“स्थानिवद्” (1.1.52) इत्यतः “अपृक्त” (1.2.41) इति यावत्	15	1
3.	“तत्पुरुषः समा” (1.2.42) इत्यतः “स्वरितेनाधिकारः” (1.3.11) इति यावत्	15	1
4.	“अनुदातङित” (1.3.12) इत्यतः “विभाषोपपदेन” (1.3.77) इति यावत्	15	1
5.	“शेषात् कर्त्तरि” (1.3.78) इत्यतः “तत्प्रयोजको” (1.4.55) इति यावत्	10	1
6.	“प्राग्रीश्वरान्निपाताः” (1.4.56) इत्यतः “विरामोऽवसानम्” (1.4.109) इति यावत्	10	1

द्वितीयपत्रम् C-2	पाठ्यग्रन्थः- काशिका (जयादित्यवामनकृता) द्वितीयोऽध्यायः	पूर्णाङ्काः 80+20	क्रेडिट 06
इकाई	पाठ्यविषयाः	अङ्काः	क्रेडिट
1.	“समर्थः पदविधि” (2.1.1) इत्यतः “पूर्वकालैक” (2.1.48) इति यावत्	15	1
2.	“दिक्सङ्ख्ये” (2.1.49) इत्यतः “कडाराः कर्मधारये” (2.2.38) इति यावत्	15	1
3.	“अनभिहिते” (2.3.1) इत्यतः “दूरान्तिकार्थेभ्यो” (2.3.35) इति यावत्	15	1
4.	“सप्तम्यधिकरणे च” (2.3.36) इत्यतः “चतुर्थी चाशिष्या” (3.3.73) इति यावत्	15	1
5.	“द्विगुरेकवचनम्” (2.4.1) इत्यतः “द्वितीया तौस्वेनः” (2.4.34) इति यावत्	10	1
6.	“आर्धधातुके” (2.4.35) इत्यतः “लुटः प्रथमस्य” (2.4.85) इति यावत्	10	1

उत्तराखण्ड-संस्कृत-विश्वविद्यालयः, हरिद्वारम्

शास्त्रिपाठ्यक्रमः

मूलपाठ्यक्रमः (Core Course)

विषयः-प्राचीनव्याकरणम्

पूर्णाङ्काः- १००

सैद्धान्तिक - ८०

आन्तरिक मूल्यांकन - २०

द्वितीयसत्रम्

तृतीयपत्रम् C-3	पाठ्यग्रन्थः- काशिका (जयादित्यवामनकृता) तृतीयाऽध्यायस्य प्रथमद्वितीयपादौ	पूर्णाङ्काः 80+20	क्रेडिट 06
इकाई	पाठ्यविषयाः	अङ्काः	क्रेडिट
1.	“प्रत्ययः” (3.1.1) इत्यतः “सार्वधातुके यक्” (3.1.67) इति यावत्	15	1
2.	“कर्त्तरि शप्” (3.1.68) इत्यतः “चित्याग्रिचित्ये च” (3.1.132) इति यावत्	15	1
3.	“ण्वुल्लुचौ” (3.1.133) इत्यतः “उग्रम्पश्येरम्मद०” (3.2.37) इति यावत्	15	1
4.	“प्रियवशो वदः खच्” (3.2.38) इत्यतः “स्थः क च” (3.2.77) इति यावत्	15	1
5.	“सुप्यजातौ णिनिस्ताच्छील्ये” (3.2.78) इत्यतः “तृन्” (3.2.135) इति यावत्	10	1
6.	“अलङ्कृञ्०” (3.2.136) इत्यतः “मतिबुद्धिपुजार्येभ्यश्च” (3.2.188) इति यावत्	10	1

चतुर्थपत्रम् C-4	पाठ्यग्रन्थः- काशिका (जयादित्यवामनकृता) तृतीयाऽध्यायस्य तृतीयचतुर्थपादौ	पूर्णाङ्काः 80+20	क्रेडिट 06
इकाई	पाठ्यविषयाः	अङ्काः	क्रेडिट
1.	“उणादयो बहुलम्” (3.3.1) इत्यतः “परौ भुवोऽवज्ञाने” (3.3.55) इति यावत्	15	1
2.	“एश्” (3.3.56) इत्यतः “इच्छा” (3.3.102) इति यावत्	15	1
3.	“अ प्रत्यायात्” (3.3.103) इत्यतः “अनवक्लृप्त्य०” (3.3.145) इति यावत्	15	1

4.	“किंकिलास्त्यर्थेषु लृट्” (3.3.146) इत्यतः “समानकर्तृकयोः0” (3.4.21) इति यावत्	15	1
5.	“आभीक्ष्ण्ये णमुल् च” (3.4.22) इत्यतः “भव्यगेयप्रवचनीय0” (3.4.68) इति यावत्	10	1
6.	“लः कर्मणि च भावे0” (3.4.69) इत्यतः “छन्दस्युभयथा” (3.4.117) इति यावत्	10	1

संदर्भग्रन्थाः-

1. काशिका, जयादित्यवामनकृता, चौखम्बाप्रकाशनम्, वाराणसी।
2. काशिका, प्रकाशव्याख्यासहिता, व्याख्या0 श्रीनारायणमिश्रः, चौखम्बा संस्कृत सीरिज ऑफिस, वाराणसी-1969
3. काशिका, न्सासपदमञ्जरी सहिता, जयशंकरलालत्रिपाठीकृतभावबोधिनीहिन्दीव्याख्यासंयुता, ताराबुक एजेन्सी, वाराणसी।
4. काशिका, ज्योतिष्मती टीकासंवलिता, प्रकाशकः- रघुवीरदेवालङ्कारः राधाप्रैस कैलासनगरम्-1997

उत्तराखण्ड-संस्कृत-विश्वविद्यालयः, हरिद्वारम्

शास्त्रिपाठ्यक्रमः

मूलपाठ्यक्रमः (Core Course)

विषयः-प्राचीनव्याकरणम्

पूर्णाङ्काः- १००

सैद्धान्तिक - ८०

आन्तरिक मूल्यांकन - २०

तृतीयसत्रम्

पञ्चमपत्रम् C-5	पाठ्यग्रन्थः- काशिका (जयादित्यवामनकृता) चतुर्थाध्यायस्य प्रथमद्वितीयपादौ।	पूर्णाङ्काः 80+20	क्रेडिट 06
इकाई	पाठ्यविषयाः	अङ्काः	क्रेडिट
1.	“ङ्याप्रातिपदिकात्” (4.1.1) इत्यतः “आवट्याच्च” (4.1.75) इति यावत्	15	1
2.	“तद्धिताः” (4.1.76) इत्यतः “ढक् च मण्डूकात्” (4.1.119) इति यावत्	15	1
3.	“स्त्रीभ्यो ढक्” (4.1.120) इत्यतः “मनोज्ञात्” (4.1.161) इति यावत्	15	1
4.	“अपत्यं पौत्रप्रभृतिः” (4.1.162) इत्यतः “पितृव्यमातुलः” (4.2.35) इति यावत्	15	1
5.	“तस्य समूहः” (4.2.91) इत्यतः “कृकणपर्णाद्भारद्वाजे” (4.2.90) इति यावत्	10	1
6.	“शेषे” (4.2.91) इत्यतः “कृकणपर्णाद् भारद्वाजे” (4.2.144) इति यावत्	10	1

षष्ठपत्रम् C-6	पाठ्यग्रन्थः- काशिका (जयादित्यवामनकृता) चतुर्थाध्यायस्य तृतीयचतुर्थपादौ।	पूर्णाङ्काः 80+20	क्रेडिट 06
इकाई	पाठ्यविषयाः	अङ्काः	क्रेडिट
1.	“युष्मदस्मः” (4.3.1) इत्यतः “तदस्य सोढम्” (4.3.52) इति यावत्	15	1
2.	“तत्र भवः” (4.3.53) इत्यतः “जनपदिनां” (4.3.100) इति यावत्	15	1
3.	“तेन प्रोक्तम्” (4.3.101) इत्यतः “नोत्वद्वद्-ध्रं” (4.3.148) इति यावत्	15	1
4.	“तालादिभ्योऽण्” (4.3.149) इत्यतः “रक्षति” (4.4.33) इति यावत्	15	1
5.	“शब्ददुर्दुरं करोति” (4.4.34) इत्यतः “मतजनहलात्” (4.4.97) इति यावत्	10	1
6.	“तत्र साधुः” (4.4.98) इत्यतः “भावे च” (4.4.144) इति यावत्	10	1

सप्तमपत्रम् C-7	पाठ्यग्रन्थः- भूषणसारस्य- धात्वर्थ-सुबर्थ-नञर्थ-समासशक्तिप्रकरणमात्रम्	पूर्णाङ्काः 80+20	क्रेडिट 06
इकाई	पाठ्यविषयाः	अङ्काः	क्रेडिट
1.	मङ्गलाचरणम्	10	1
2.	सिद्धसाध्यनिवर्चनम्	10	1
3.	धातोः फलव्यापारवाचकता	15	1
4.	पश्यमृगो धावति, एतद्वाक्यार्थसन्दर्भविमर्शः	15	1
5.	सकर्मकाकर्मकविवेचनम्	15	1
6.	सम्बोधनान्तं कृत्वोऽर्थ इत्यारभ्य प्रकरणसम्पूर्तिपर्यन्तम्	15	1

उत्तराखण्ड-संस्कृत-विश्वविद्यालयः, हरिद्वारम्

शास्त्रिपाठ्यक्रमः

मूलपाठ्यक्रमः (Core Course)

विषयः-प्राचीनव्याकरणम्

पूर्णाङ्काः- १००

सैद्धान्तिक - ८०

आन्तरिक मूल्यांकन - २०

चतुर्थसत्रम्

अष्टमपत्रम् C-8	पाठ्यग्रन्थः- काशिका (जयादित्यवामनकृता) पञ्चमाध्यायस्य प्रथमद्वितीयपादौ।	पूर्णाङ्काः 80+20	क्रेडिट 06
इकाई	पाठ्यविषयाः	अङ्काः	क्रेडिट
1.	“प्राक् क्रोताच्छः” (5.1.1) इत्यतः “पात्रात् ष्टन्” (5.1.45) इति यावत्	15	1
2.	“तदस्मिन् वृद्ध्याय0” (5.1.46) इत्यतः “तस्य च दक्षिण0” (5.1.94) इति यावत्	15	1
3.	“तत्र च दीयते0” (5.1.95) इत्यतः “ब्रह्मणस्त्वः” (5.1.135) इति यावत्	15	1
4.	“धान्यानां भवने0” (5.2.1) इत्यतः “उभादुदात्तो0” (5.2.44) इति यावत्	15	1
5.	“तदस्मिन्नधिक0” (5.2.45) इत्यतः “इन्द्रियमिन्द्र0” (5.2.93) इति यावत्	10	1
6.	“तदस्यास्त्यस्मिन्निति0” (5.2.94) इत्यतः “अहंशुभमोर्युस्” (5.2.140) इति यावत्	10	1

नवमपत्रम् C-9	पाठ्यग्रन्थः- काशिका (जयादित्यवामनकृता) पञ्चमाध्यायस्य तृतीयचतुर्थपादौ।	पूर्णाङ्काः 80+20	क्रेडिट 06
इकाई	पाठ्यविषयाः	अङ्काः	क्रेडिट
1.	“प्राग्दिशो विभक्तिः” (5.3.1) इत्यतः “विभाषा वरस्य” (5.3.41) इति यावत्	15	1
2.	“संख्याया विधार्थे धा” (5.3.42) इत्यतः “एकाच्च प्राचाम्” (5.3.94) इति यावत्	15	1
3.	“अवक्षेपणे कन्” (5.3.93) इत्यतः “विभाषा बहोर्धा0” (5.4.20) इति यावत्	15	1
4.	“तत्प्रकृतवचने मयट्” (5.4.21) इत्यतः “मद्रात् परिवापणे” (5.4.67) इति यावत्	15	1
5.	“समासान्ताः” (5.4.68) इत्यतः “अङ्गुलेर्दारुणि” (5.4.114) इति यावत्	10	1
6.	“द्वित्रिभ्यां ष मूर्ध्नः” (5.4.115) इत्यतः “निष्प्रवाणिश्च” (5.4.160) इति यावत्	10	1

दशमपत्रम् C-10	पाठ्यग्रन्थः- भूषणसारस्य- धात्वर्थ-सुबर्थ-नञर्थ-समासशक्तिप्रकरणमात्रम्	पूर्णाङ्काः 80+20	क्रेडिट 06
इकाई	पाठ्यविषयाः	अङ्काः	क्रेडिट
1.	सुबर्थनिर्णयः	15	1
2.	नञर्थनिर्णयः	15	1
3.	समासभेदाः, समासशक्तिसाधनञ्च	15	1
4.	समासशक्तिभेदाः, (जहदजहद्वृत्तिः)	15	1
5.	अषष्ठ्यर्थबहुब्रीहौ व्युत्पत्यन्तरकल्पना, अस्याः कारिकायाः सोपबृहणं विवेचनम्	10	1
6.	समासे नैयायिकमीमांसकाभिमतसिद्धान्तविवेचनम्।	10	1

उत्तराखण्ड-संस्कृत-विश्वविद्यालयः, हरिद्वारम्

शास्त्रिपाठ्यक्रमः

मूलपाठ्यक्रमः (Core Course)

विषयः-प्राचीनव्याकरणम्

पूर्णाङ्काः- १००

सैद्धान्तिक - ८०

आन्तरिक मूल्यांकन - २०

पञ्चमसत्रम्

एकादशपत्रम् C-11	पाठ्यग्रन्थः- काशिका (जयादित्यवामनकृता) षष्ठोऽध्यायस्य	पूर्णाङ्काः 80+20	क्रेडिट 06
इकाई	पाठ्यविषयाः	अङ्काः	क्रेडिट
1.	“एकाचो द्वे प्रथमस्य” (6.1.1) इत्यतः “नाऽप्रेडित0” (6.1.96) इति यावत्	15	1
2.	“अकः सवर्णे दीर्घः” (6.1.97) इत्यतः “समासस्य” (6.1.217) इति यावत्	15	1
3.	“बहुव्रीहौ प्रकृत्या0” (6.2.1) इत्यतः “व्यवायिनो0” (6.2.166) इति यावत्	15	1
4.	“मुखं स्वाङ्गम्” (6.2.167) इत्यतः “सम्प्रसारणस्य” (6.3.138) इति यावत्	15	1
5.	“अङ्गस्य” (6.4.1) इत्यतः “वाऽम्शसोः” (6.4.80) इति यावत्	10	1
6.	“इणो यण्” (6.4.81) इत्यतः “ऋत्व्यवास्त्व्य0” (6.4.175) इति यावत्	10	1

द्वादशपत्रम् C-12	पाठ्यग्रन्थः- काशिका (जयादित्यवामनकृता) सप्तमोऽध्यायस्य	पूर्णाङ्काः 80+20	क्रेडिट 06
इकाई	पाठ्यविषयाः	अङ्काः	क्रेडिट
1.	“युवोरनाकौ” (7.1.1) इत्यतः “गोः पादान्ते” (7.1.57) इति यावत्	15	1
2.	“इदितो नुम्धातोः” (7.1.58) इत्यतः “ग्रसितस्कभित0” (7.2.34) इति यावत्	15	1
3.	“आर्धधातुकस्येड्0” (7.2.35) इत्यतः “जराया जरस0” (7.2.101) इति यावत्	15	1
4.	“त्यदादीनामः” (7.2.102) इत्यतः “इसुसुक्तान्तात् कः” (7.3.51) इति यावत्	15	1
5.	“चजोः कु घिण्यतोः” (7.3.52) इत्यतः “आङो नाऽस्त्रियाम्” (7.3.119) इति यावत्	10	1
6.	“णौ चङ्युपधायो” (7.4.1) इत्यतः “ई च गणः” (7.4.97) इति यावत्	10	1

उत्तराखण्ड-संस्कृत-विश्वविद्यालयः, हरिद्वारम्

शास्त्रिपाठ्यक्रमः

मूलपाठ्यक्रमः (Core Course)

विषयः-प्राचीनव्याकरणम्

पूर्णाङ्काः- १००

सैद्धान्तिक - ८०

आन्तरिक मूल्यांकन - २०

षष्ठसत्रम्

त्रयोदशपत्रम् C-13	पाठ्यग्रन्थः- काशिका (जयादित्यवामनकृता) अष्टमाध्यायस्य प्रथमद्वितीयपादौ।	पूर्णाङ्काः 80+20	क्रेडिट 06
इकाई	पाठ्यविषयाः	अङ्काः	क्रेडिट
1.	“सर्वस्य द्वे” (8.1.1) इत्यतः “तिङो गोत्रादीनि०” (8.1.27) इति यावत्	15	1
2.	“तिङ्ङितिङः” (8.1.28) इत्यतः “चादिषु च” (8.1.58) इति यावत्	15	1
3.	“चवायोगे प्रथमा” (8.1.59) इत्यतः “राजन्वान् सौराज्ये” (8.2.14) इति यावत्	15	1
4.	“छन्दसीरः” (8.2.15) इत्यतः “निर्वाणोऽवाते” (8.2.50) इति यावत्	15	1
5.	“शुषः कः” (8.2.51) इत्यतः “भुवश्च महा०” (8.2.71) इति यावत्	10	1
6.	“वसुस्रंसु०” (8.2.72) इत्यतः “तयोर्वावचि संहितायाम्” (8.2.108) इति यावत्	10	1

चतुर्थदशपत्रम् C-14	पाठ्यग्रन्थः- काशिका (जयादित्यवामनकृता) अष्टमाध्यायस्य तृतीयचतुर्थपादौ।	पूर्णाङ्काः 80+20	क्रेडिट 06
इकाई	पाठ्यविषयाः	अङ्काः	क्रेडिट
1.	“मतुवसो०” (8.3.1) इत्यतः “नपरे नः” (8.3.27) इति यावत्	15	1
2.	“ङ्णोः कुक्कुक्षरि” (8.3.28) इत्यतः “इडाया वा” (8.3.54) इति यावत्	15	1
3.	“अपदान्तस्य मूर्धन्यः” (8.3.55) इत्यतः “विभाषेतः” (8.3.79) इति यावत्	15	1
4.	“समासेऽङ्गुले०” (8.3.80) इत्यतः “निव्यभिभ्यो०” (8.3.119) इति यावत्	15	1
5.	“रषाभ्यां नो णः०” (8.4.1) इत्यतः “क्षुभ्नादिषु च” (8.4.38) इति यावत्	10	1
6.	“स्तोः श्चुना श्चुः” (8.4.39) इत्यतः “अ अ” (8.4.67) इति यावत्	10	1

सन्दर्भग्रन्थाः-

1. काशिका, जयादित्यवामनकृता, चौखम्बाप्रकाशनम्, वाराणसी।
2. काशिका, प्रकाशव्याख्यासहिता, व्याख्या० श्रीनारायणमिश्रः, चौखम्बा संस्कृत सीरिज ऑफिस, वाराणसी-1969
3. काशिका, न्यासपदमञ्जरी सहिता, जयशंकरलालत्रिपाठीकृतभावबोधिनीहिन्दीव्याख्यासंयुता, ताराबुक एजेन्सी, वाराणसी।
काशिका, ज्योतिष्मती टीकासंवलितता, प्रकाशकः- रघुवीरवेदालङ्कारः, राधाप्रैस कैलासनगरम्-1997